

Watervogeltellingen in Fryslân



provinciale nieuwsbrief maandelijkse tellingen
ganzen + zwanen, watervogels en slaapplaatsen
seizoen 2015/2016
nr 3. November 2015



Fryske Feriening fear Fjildbiology

Beste tellers,

5 november 2015

De novembertelling staat op het programma. Eigenlijk wel de ganzenmaand in het Friese binnenland met piek-aantallen Kolganzen, grote aantallen Brandganzen langs de kust en in het midden- en zuidwesten van de provincie en van oudsher veel Kleine Rietganzen. Dat laatste lijkt geschiedenis en dat komt in deze nieuwsbrief o.a. aan bod. We kijken terug op wat we zoal in oktober telden aan de hand van de ganzen, zwanen, Smienten, nijsgjirrige en extra soorten.



Grauwe Ganzen boven het IJslandse landschap nabij Eiðar (foto: Romke Kleefstra)

Ganzen & zwanen

'Sanfirden-momentje' 24 september, doorgaans de dag om nabij Sandfirden de Kleine Rietganzen uit de lucht te zien druppelen. Maar nu verbleef ik in Fel-labær, op de oostkust van IJsland. De lucht strak blauw, geen wind en de vegetatie 's ochtends vroeg berijpt, na de eerste serieuze nachtvorst van het seizoen. De zon kwam nog maar net over de heuvels toen in de verte Kleine Rietganzen te horen waren. Niet een paar, maar groepen van tientallen, honderden bij elkaar. Ze trokken hoog over in zuidoostelijke richting, op naar de Schotse estuaria. Een 'Sandfirden-momentje', maar dan op de oevers van het Lagarfljótt. Halverwege oktober werden vanuit Schotland inmiddels recordaantallen Kleine Rietganzen gemeld. Vorig jaar werd de IJslandse populatie Kleine Rietganzen

nog op 393.170 individuen geschat, waarvan zich zo'n 90% in de winterperiode in Groot-Brittannië ophield.

Aankomst ganzen Een paar dagen na de prachtige waarneming van de Kleine Rietganzen boven IJsland bereikten me berichten via sms dat er volop aankomst van met name Kolganzen was rond het Lauwersmeer en in Zuidwest-Fryslân. Vooral op 29 en 30 september was het raak, waarbij meteen opviel dat de 'kollen' weinig jongen meebrachten. In de eerste groepen bedroeg het jongenpercentage slechts een 10%. Het aantal Kleine Rietganzen bleef toen opnieuw ver achter met wat we gewend zijn voor eind september en begin oktober. Er waren ca. 1000 Kleine Rietganzen in Fryslân, wat halverwege oktober zo'n 2000 bedroeg.

Oktober telling Dat er weinig Kleine Rietganzen in Fryslân waren, werd ook duidelijk met de ganzen telling (tabel 1), waarbij de soort in slechts in enkele telgebieden werd gezien (figuur 1). In de afgelopen 15 jaar telden we gemiddeld ruim 28.000 Kleine Rietganzen, maar in oktober jl. hadden we nog geen 10% daarvan. Bij Toendrarietgans, Kolgans en Brandgans lagen aantallen juist hoger. In het geval van de Toendrarietganzen zijn dat er in werkelijkheid nog meer geweest, omdat enkele pleisterplaatsen in Opsterland niet geteld worden (o.a. omgeving Duurswouderheide). Kolganzen verspreidden zich ruim over de provincie met lokaal geen echte uitschieters qua aantallen. Rond De Deelen zaten er 17.000, terwijl in de Lytse Súdwesthoeke 15.000 en rond Heegermeer en Fluessen 14.000 zaten. Brandganzen waren vooral talrijk langs de Friese Waddenkust (bijna 53.000) en nabij Workum (bijna 11.000). Kleine Zwanen werden amper geteld, maar hou er rekening mee dat de telresultaten uit het Lauwersmeergebied nog ontbreken in tabel 1.

Tabel 1. Aantallen geteld zwanen en ganzen in september en oktober 2015 in vergelijking met de gemiddelde aantallen in beide maanden in de afgelopen 15 jaar.

	gem. sep.	sep. 2015	gem. okt.	okt. 2015
Knobbelzwaan	3.570	1.160	2.975	2.012
Kleine Zwaan	0	0	450	2
Wilde Zwaan	1	0	15	0
Toendrarietgans	3	0	2.375	3.288
Kleine Rietgans	260	0	28.400	2.113
Kolgans	440	18	117.240	143.995
Grauwe Gans	22.530	27.372	34.250	29.883
Grote Canadees	385	298	220	246
Brandgans	1.480	3.096	57.650	85.741
Rotgans	15	51	1.390	1.657
Nijlgans	950	284	845	444

Weinig Smienten?

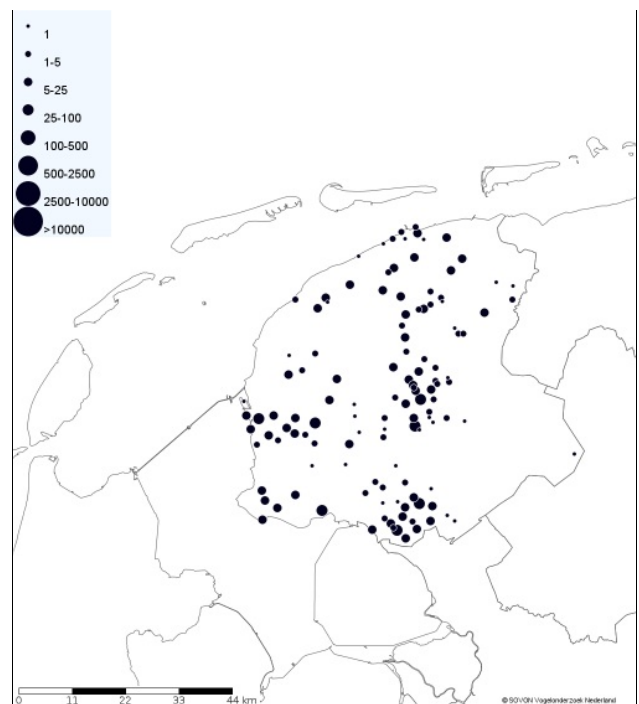
Ook bij de Smient geldt dat o.a. de gegevens van het Lauwersmeer nog ontbreken. Toch wijzen de voorlopige resultaten op een laag aantal Smienten in Fryslân. Dat past in het beeld wat we met onze watervogeltellingen vaststellen. Het voorlopige totaal in oktober voor het Friese vasteland komt op 19.700 Smienten in de watervogeltelgebieden. In de periode 1992/93-2002/03 ging het gemiddeld om 68.000 Smienten, in de seizoenen daarna om gemiddeld 33.000. Veruit de meeste Smienten werden in oktober langs de Friese Waddenkust geteld (7500). In het binnenland dobberde de grootste concentratie op het Botmeer bij Akkrum (2100).

Nijsgjirrige soorten

In tabel 2 staan de 'Nijsgjirrige soorten' waarbij de Grote Zilverreigers buiten beschouwing blijven. Daarvan telden we er maar liefst 970 en dat is excl. Lauwersmeer. Een gigantisch aantal voor een watervogeltelling in oktober en bijna evenveel als vorig jaar toen we er honderd meer telden. De Grote Zilverreigers



Figuur 1. Verspreiding van de Kleine Rietgans in Fryslân tijdens de ganzen telling in oktober 2015.



Figuur 2. Verspreiding van de Grote Zilverreiger in Fryslân tijdens de maandelijkse telling in oktober 2015.

lieten een zeer ruime verspreiding zien. Enkele grote concentraties waren er te vinden in de veenpolders tussen Akkrum en Nij Beets/De Veenhoop (87), in en rond de Alde Feanen en De Deelen (beide 70), in de omgeving van Blauwhuis (69), nabij Workum (66) en bij de Sondeler Leien (45).

Tel ze!
Romke Kleefstra

Extra Soorten

Beste tellers,

2 november 2015

Het telweekend in afgelopen oktober kan wat mij betreft gekarakteriseerd worden als het telweekend van de IJsvogels. Sinds 2003 zijn in een Sovon telweekend nog nooit zoveel IJsvogels in de boeken gekomen. Het aantal Slechtvalken was in oktober trouwens ook niet misselijk. In de afgelopen twaalf jaar werden alleen in oktober 2014 meer Slechtvalken genoteerd. Daartegenover staat een opmerkelijk laag aantal waargenomen Bruine Kiekendieven in de afgelopen telmaand. Maar net eentje meer dan het 'laagterecord' van oktober 2009. Opvallend is ook het totaal ontbreken van waarnemingen van Strandleeuweriken in het oktober weekend. Vanaf 2003 kende alleen oktober van dat jaar ook een 'nulscore'. Hierna vind je een wat uitgebreidere terugblik op de aantallen Extra Soorten in de afgelopen maand. Ter vergelijking is een overzicht opgenomen van de getelde Extra Soorten in de maanden oktober vanaf 2003. Het gebruikelijke overzicht van de Extra Soorten in de vorige telmaand, met de namen van de tellers en de telgebieden kun je ook weer in dit bericht vinden. Stand per 31 oktober 2015.

Het 'grotere spul' van de Extra Soorten op het vasteland van Fryslân

De aantallen van Blauwe Kiekendieven, Ruigpootbuiszeters, Smellekens en Velduilen in oktober 2015 liggen rond de 12-jaarsgemiddelden voor deze soorten (zie tabel 3). Kennelijk waren in het telweekend in oktober heel veel Bruine Kiekendieven al uit onze regio vertrokken. Er werden in totaal maar 5 Bruine Kiekendieven genoteerd. Het 12-jaarsgemiddelde oktober voor de bruine kiek is 11,3. Vorig jaar oktober kwamen in het telweekend maar liefst 29 bruine kiekken op papier. Het aantal van 32 genoteerde Slechtvalken in oktober was maar 3 lager dan in de 'recordmaand' oktober 2014. Het 12-jaarsgemiddelde van de Slechtvalk is 20,6. Romke Kleefstra, Jan Kramer & Eric ten



IJsvogel, Lauwersoog (foto: Meino Zondervan)

Cate en de telploeg van Anton Huitema c.s. hadden het genoeg een Zeearend in hun telgebied te kunnen waarnemen (tabel 4). Ondergetekende en Eric zagen 'de dikke kip' eerst zitten op een richel in het IJsselmeer bij de Workumerwaard en even later konden ze genieten van de vliegshow van de grote vogel. Prachtig!

Het 'kleine grut' van de Extra Soorten op het vasteland van Fryslân

Kortgeleden zei Romke tegen me: "Oeral iisfûgels jo kinne net earne komme as jo hearre 'piiiiiip! It is my wat!" Dat gold heel zeker voor het afgelopen telweekend waarin de tellers een record aantal van 21 IJsvogels in hun telgebieden zagen. Tot nu toe werd bij de maandelijkse watervogeltellingen vanaf 2003 in september 2008 het hoogste aantal IJsvogels (17) genoteerd. Zie tabel 5 voor alle getelde aantallen IJsvogels bij de maandelijkse watervogeltellingen vanaf 2003. Net als in oktober 2003 werd bij de watervogeltelling in het afgelopen telweekend geen enkele Strandleeuwerik gezien. Het 12-jaarsgemiddelde voor deze soort is 45,6, gebaseerd op sterk fluctuerende maandtotalen met maximaal 152 Strandleeuweriken in oktober 2004 en oktober 2008 (tabel 3)

Een noflike en succesrijke telling toegewenst,
Jan Kramer

Tabel 2. Nijsgjirrige soorten in Fryslân tijdens de maandelijkse telling in oktober 2015.

Soort	N	Naam gebied	Waarnemers
Roerdomp	7	Wide Mar	Sieds Boersma
Roerdomp	1	Skarlannen, It Easternskar	Lydia Barkema
Kleine Zilverreiger	1	Bija west buitendijks	Henk Hiemstra & Jaap Feddema
Zwarte Zwaan	3	Polder Cornwerd	Cor de Vries
Indische Gans	1	Deelenput	Romke Kleefstra
Roodhalsgans	3	west van spoorlijn Wierwerd-L'warden	Paul van der Vegt
Klapekster	1	Groote Wielen e.o.	Freek Nijland
Raaf	1	Fochteloo-Tachtig Bunder	Dirk Hiemstra

Tabel 3. Aantallen Extra Soorten op het Friese vasteland tijdens oktobertellingen in de periode 2003/04-2015/16.

	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	gem.
Blauwe Kiekendief	18	16	19	7	15	24	15	18	25	10	16	6	17	15,8
Bruine Kiekendief	10	16	6	10	11	8	4	12	11	7	11	29	5	11,3
Frater	0	38	120	58	0	10	112	120	5	12	0	53	76	44,0
Grote Gele Kiwk	1	0	0	0	0	1	1	0	0	0	0	0	0	0,3
IJsgors	0	2	0	1	0	0	0	10	1	1	0	2	0	1,4
IJsvogel	2	7	3	7	11	15	8	1	3	0	4	2	21	5,3
Ruigpootbuiserd	2	5	3	3	3	4	1	6	16	5	6	5	2	4,9
Slechtvalk	9	25	15	20	10	24	19	24	25	20	21	35	32	20,6
Smelleken	2	2	3	1	3	7	6	2	5	3	5	4	3	3,6
Sneeuwgorst	2	9	26	0	18	10	10	0	47	0	10	23	0	12,9
Strandleeuwerik	0	152	18	48	5	152	54	28	6	44	40	0	0	45,6
Velduil	0	5	2	2	0	1	0	1	2	2	1	2	3	1,5
Visarend	1	6	3	5	1	3	2	3	2	0	3	1	0	2,5
Zeearend	0	1	1	0	1	0	0	0	1	0	0	1	3	0,4
totaal	47	284	219	162	78	259	232	225	149	104	117	163	162	169,9

Tabel 4. Extra soorten op het Friese vasteland in oktober 2015 met vermelding van telgebied en waarnemer(s).

BLAUWE KIEKENDIEF		RUIGPOOTBUIZERD	
Blikfeart	Epi Mulder	2	Holwerd oost binnendijks Jaap Meindertsma, Betty Hanenburg 2
Ferwerd - Birdaard	Henk Hiemstra	1	SLECHTVALK
Polder het Hantumerleeg noord	Sieds Boersma	1	Harlingen - Kimsward - Achlum Dirk Kuiken 2
De Lits, Rietveld	Sietze de Groot	1	Blikfeart Epi Mulder 2
Ottema Wiersma reservaat	Sietze de Groot	1	Holwerder & Blijaerpolder Henk Hiemstra 1
Alde Faenen - Princehof	Anton Huitema c.s. *	1	Ferwerd - Birdaard Henk Hiemstra 1
Graverijpolder - Sloten - Tjerkgaast	Marten Wesselius	1	Groote Wielen e.o. Freek Nijland c.s. ** 4
Holwerd oost buitendijks	Jaap Meindertsma, Betty Hanenburg 2	2	De Lits, Rietveld Sietze de Groot 1
Holwerd oost binnendijks	Jaap Meindertsma, Betty Hanenburg 1	1	De Lauwers - Gerkesklooster Klaas van der Bij 1
Noorderleeg west buitendijks nrd	Sieds Boersma, Jan de Boer	1	De Bird - polder de Wildlanden Anton Huitema c.s. * 1
Polder Vijfhuizen	Tjalling Walda, Lucas Hemrica	1	Sorremorsterpolder - Botmeer Jan Kleefstra 1
Oude Bildtpollen oost b'dijks-w	Klaas van der Wal	1	Zuidermeerpolder - Roode Klif Yde Kuipers 1
Oude Bildtpollen oost b'dijks o	Meino Zondervan, Sije Schotanus	2	Geeuwpolder - Graverij Sjoerd Bakker, Henk Plat 2
Koehool - Voorgronden	Epi Mulder	1	Witte & Zwarte Brekken, Oudhof Sjoerd Bakker, Henk Plat 2
BRUINE KIEKENDIEF			Schoterzijl-Scherpezeel Theo Meijer 2
Bouwepet e.o.	Freek Nijland	1	Makkumer Zuidwaard - Kooiwaard Kor Nijboer, Johan Tielenburg 1
De Staten	Sjoerd Bakker, Henk Plat	1	Moddergat - Wierum buitendijks Klaas van der Bij 1
Holwerd west binnendijks	Harry Feenstra	1	Wierum - Ternaard buitendijks S. Kazimier 1
Polder Vijfhuizen	Tjalling Walda, Lucas Hemrica	1	Holwerd oost buitendijks Jaap Meindertsma, Betty Hanenburg 1
Oude Bildtpollen oost b'dijks o	Meino Zondervan, Sije Schotanus	1	Oude Bildtpollen west b'dijks Teake Roosjen 2
FRATER			Oude Bildtpollen oost b'dijks w Klaas van der Wal 1
Holwerd oost buitendijks	Jaap Meindertsma, Betty Hanenburg 2	2	Oude Bildtpollen oost b'dijks o Meino Zondervan, Sije Schotanus 3
Polder Noorderleegs buitenveld	Tjalling Walda, Lucas Hemrica	29	Koehool - Westhoek buitendijks Epi Mulder 1
Oude Bildtpollen w. binnendijks	Teake Roosjen	45	SMELLEKEN
IJSVOGEL			Laaxum - Bakhuizen Yde Kuipers 1
Groote Wielen e.o.	Freek Nijland c.s. **	1	Ald Hof - Blaugerzen Akmarijp Sjoerd Bakker, Henk Plat 1
Bouwepet e.o.	Freek Nijland	1	Oude Bildtpollen west buitendijks Teake Roosjen 1
noord van Kollum	Jeffrey Huizenga	1	VELDUIL
Alde Faenen - Princehof	Anton Huitema c.s. *	2	Groote Wielen e.o. Freek Nijland c.s. ** 2
Kraanlannen	Anton Huitema, Sip Veenstra	1	Wierum - Ternaard buitendijks S. Kazimier 1
Deelenput, Tjalleberterkrite noord	Romke Kleefstra	1	ZEEAREND
De Deelen e.o.	Romke Kleefstra	3	De Bird - polder de Wildlanden Anton Huitema c.s. * 1
De Warren	Romke Kleefstra	1	De Deelen e.o. Romke Kleefstra 1
Eestrum - Polder Rohel	Jeffrey Huizenga	1	Kooiwaard - Workumerwaard Jan Kramer, Eric ten Cate 1
Bergumermeer	Arend Timmerman Azn	3	*Anton Huitema, Freerk Jelsma, Henk van der Berg, Tjebbe de Jong
Skarlannen, Easterskar	Lydia Barkema-Drost	1	**Freek Nijland, Pieter de Graaf, Marnix Oudega, Sjoerdte Kars
Polder Houttoom (incl. eendekooi)	W.H. ten Klooster	1	
Schoterzijl-Scherpezeel	Theo Meijer	1	
Rottige Meenthe - Linde	Henk Ruiters	1	
Nieuw Weper e.o.	Dirk Hiemstra	1	
Koehool - Harlingen haven b'dijks	Johan Taal	1	

Tabel 5. Aantallen Ijsvogels op het Friese vasteland per maand in de periode 2003/04-2015/16.

Seizoen	sept	okt	nov	dec	jan	feb	mrt	apr	totaal
2003/2004	1	2	0	1	1	0	0	2	7
2004/2005	4	7	5	2	1	6	1	0	26
2005/2006	3	3	6	3	0	2	3	3	23
2006/2007	6	7	9	1	1	5	3	3	35
2007/2008	8	11	8	4	8	4	5	1	49
2008/2009	6	15	7	17	7	6	3	0	61
2009/2010	8	8	10	6	2	0	0	2	36
2010/2011	0	1	0	0	1	0	0	0	2
2011/2012	1	3	3	0	1	0	0	0	8
2012/2013	0	0	0	0	2	1	0	0	3
2013/2014	0	4	2	0	3	0	2	0	11
2014/2015	1	2	6	5	15	2	2	5	38
2015/2016	8	21
	3,2	5,3	4,7	3,3	3,5	2,2	1,6	1,3	24,9

Ganzenslaapplaatsstellingen Fryslân - tellers gezocht

In de ecologie van overwinterende ganzen vervullen slaapplaatsen een belangrijke rol. Naast goed foeraargebied en rust is een geschikte slaapplaats een sleutelfactor voor een goede pleisterplaats. Dankzij telwerk in de afgelopen jaren van tientallen Friese waarnemers weten we al heel behoorlijk waar de belangrijkste slaapplaatsen zich precies bevinden. In Fryslân genieten de meeste van deze slaapplaatsen speciale bescherming binnen Natura 2000, maar niet allemaal. Vanuit het Meetnet Slaapplaatsen van Sovon willen we graag zicht krijgen op alle belangrijke slaapplaatsen in de provincie, Natura 2000 of niet. Elke winter worden twee tellingen georganiseerd, in november en februari, maar tellingen daarbuiten zijn ook welkom. De tellingen vinden 's ochtends plaats. Tellers die dit al vaker hebben gedaan zullen beamen dat het uitvliegen spectaculair kan zijn, zeker bij rustig en helder weer.

Vacante gebieden

Op de website van Sovon kun je zien waar alle slaapplaatsen liggen die bij ons bekend zijn. Je moet dan inloggen en kijken op Slaapplaatsen/Vacante gebieden/ganzen zwanen:

<http://portal.sovon.nl/portal/vacant/map/14>.

Voor de groen begrensde gebieden zoeken we tellers. Als een slaapplaats ontbreekt kun je die trouwens zelf toevoegen door de gebiedsgrens te tekenen. Voor het gemak hebben we hieronder de belangrijkste slaapplaatsen in een tabel gezet, waarbij is aangegeven waar behoefte is aan (extra) tellers. Voor komende

winter willen we extra inzetten op Oudegaasterbrekken, Fluessen en omgeving, waarbij Jelle Postma (Jelle.Postma@sovon.nl) het aanspreekpunt is. Voor deelname of vragen over alle overige slaapplaatsen kun je terecht bij Olaf Klaassen (Olaf.Klaassen@sovon.nl, landelijk coördinator). De teldata voor deze winter zijn 21 november (tellen kan van 14 tot en met 29 november) en 9 januari (tellen kan van 2 tot en met 17 januari).

Tabel 7. Teldekking van belangrijke ganzenslaapplaatsen in Fryslân

Slaapplaats	Teldekking
Friese IJsselmeerkust	vacant (deels)
Friese Waddenkust	vacant (deels)
Lauwersmeer	+
Groote Wielen	+
Oudegaasterbrekken, Fluessen e.o.	vacant (deels)
Witte en Zwarte Brekken	+
Sneekermeergebied	+
Alde Feanen	+
De Deelen	+
Van Oordt's Mersken	+
Fochteloerveen	+

Laat van je horen als je interesse hebt om mee te doen met de tellingen in de Oudegaasterbrekken, Fluessen, langs de Friese IJsselmeer of Waddenkust, of als je bij jou in de buurt een slaapplaats kent die nog niet wordt geteld. Voor de trouwe tellers geldt: veel dank voor de reeds uitgevoerde tellingen en veel plezier tijdens de komende tellingen!

Olaf Klaassen en Jelle Postma